

PAPER DETAILS

TITLE: TEKNOLOJİ ÜZERİNE DİYALOG GELİSTİRMEYE DAYALI KUSAKLAR ARASI BİR ODAK
GRUP ÇALIŞMASI

AUTHORS: Bugçe Kamer Baybas, Sevnaz Sahin

PAGES: 82-97

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/559820>

**TEKNOLOJİ ÜZERİNE DİYALOG GELİŞTİRMEYE DAYALI
KUŞAKLAR ARASI BİR ODAK GRUP ÇALIŞMASI¹****Buğçe Kamer BAYBAŞ*, Sevnaz ŞAHİN†****ÖZET**

Dünyada doğumda beklenen yaşam süresi artarken doğum oranları da bir o kadar azalmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki yaşlı nüfus oranı artmakta ve farklı kuşaklar artık daha uzun süre bir arada bulunmaktadır. Bu çalışmada toplumda var olan farklı kuşakların teknolojiyi yorumlama deneyimlerini, kuşak değişkeni üzerinden incelemek ve bu vasıta ile kuşaklar arası iletişime katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Bunu yaparken de, kişilerin yüz yüze iletişimlerini artırmak ve bunu iletişim teknolojileri üzerine bir tartışma platformunda gerçekleştirerek karşılıklı diyalog kurmaya teşvik etmek, bu çalışmanın ayrıca amacını oluşturmaktadır. Çalışma; 60 yaş üzeri bireylerin devam ettiği 60+ Tazelenme Üniversitesi Ege Üniversitesi Kampüsü'nden ve lise 9. sınıf öğrencilerinden rastgele örnekleme yoluyla seçilmiş toplam 20 öğrenci ve çalışma yürütücüsü olan 2 moderatör eşliğinde odak grup görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada katılımcılarla 3 ana soru çerçevesinde görüşülmüştür. Bunlar; iletişim teknolojilerinin kendileri için ne ifade ettiği, bu teknolojileri ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullandıkları, teknolojinin olumlu veya olumsuz olarak gördükleri yönlerinin olup olmadığıdır. Yanıtlar her soru için ayrı değerlendirilmiş olup, tüm katılımcıların fikirleri alınmaya özellikle dikkat edilmiştir. Veriler analiz edilirken "Betimsel Analiz" yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Sosyal Yaşlanma, Yeni İletişim Teknolojileri, Kuşaklararası İletişim, Kuşaklararası Çatışma, Yaşlılık ve Teknoloji.

**AN INTERGENERATIONAL FOCUS GROUP STUDY BASED ON
DIALOGUE DEVELOPMENT ON TECHNOLOGY****ABSTRACT**

While the life expectancy on birth in the world increases and the birth rates decrease so much, rate of elderly population increases and different generations live together longer than before. In this study, it was aimed to examine the experiences of different generations in the society on interpreting the technologies through the generation variables and to contribute to communication between the generations. In doing so, it is also the intent of this work to promote face-to-face communication among people and encourage them to engage in a dialogue on a discussion platform

¹ Bu çalışma Ege Geriatri Derneği'nin 21-22 Mart 2018 tarihlerinde düzenlediği '2. Uluslararası 11. Ulusal İzmir İleri Yaş Sempozyumu: Sosyal Dışlanma ve Yaşlılık' başlıklı sempozyumda poster bildiri olarak sunulmuştur.

* İletişim Uzmanı, İzmir/Türkiye, bugcebaybas@gmail.com

† Doç. Dr., Ege Üniversitesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı Geriatri Bilim Dalı, sevnaz.sahin@ege.edu.tr

on communication technologies. In this study, a focus grup discussion was conducted under guidance of two moderators which are executives of the study, with a total of 20 students selected by random sampling from 60+ Refresher University Ege Campus which attendants are individuals over 60 years old, and 9th grade high school students. Participants in the study were interviewed in three main questions. These are; what communication technologies mean for themselves, how often and for what purpose these technologies are used, whether there are positive or negative aspects of technology that they see. Responses were assessed separately for each question, with particular attention being paid to the opinions of all participants. When the data were analyzed, " Descriptive Analysis " method was used.

Keywords: Aging, Social Aging, New Communication Technologies, Intergenerational Communication, Intergenerational Conflict, Aging and Technology.

GİRİŞ: KUŞAKLAR ARASI İLİŞKİLER BOYUTUNDA TEKNOLOJİ

Aynı tarihsel zamanda ve aralıklarda doğan, ekonomik ve sosyal hareketlerden oluşmuş zaman aralıklarına ya da belli bir sosyal gruba mensup olanlar için yapılan tanımlamalara kuşak (jenerasyon-nesil) denilmektedir. İki kuşak arasındaki çatışma ise; toplumun bütününe içine alan ve sonraki kuşak boyunca devamlı olan bir tür anlaşmazlıktır. Yeni bir kuşağın gelmesiyle birlikte toplumun genel karakterinde de değişme görülür. Farklı yaş gruplarının bir arada bulunmasından kaynaklanan sorunların önemli bir kısmı kuşaklar arası algı, yöntem, iletişim ve uygulama farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Birbirinden farklı özelliklere sahip kuşakların birlikte yaşıyor olmaları, sahip oldukları kültürel zenginlikleri ve kolektif bilinç paylaşımı ile birlikte, başta iletişim sorunu olmak üzere pek çok sorunları ve çatışmaları da beraberinde getirmektedir (Samur, 2017, s. 14-20).

Bu çatışmaların en sık yaşandığı alanlardan biri de teknolojidir. Kuşakların teknolojiyle olan ilişkilerinin farklılık göstermesi, yaklaşım biçimlerini ve davranışlarını da etkilemektedir. İnsan hayatına sağladığı imkân ve kolaylıklar sebebiyle kullanımı her yaş grubunda gittikçe artan bu teknolojik araçların başında ise, internet ve yeni medya gelmektedir. Gençler tarafından kullanımı daha yaygın olduğu bilinmekle birlikte, yapılan araştırmalar; yaşlı bireyler arasında da internet ve yeni medya ortamlarının kullanımında artış olduğunu göstermektedir. TÜİK'e (2017) göre; 2013 yılından itibaren internet kullanan yaşlı bireylerin oranı 2,7 kat artmıştır. Ancak yine de yaşlı bireylerin yeni olana hızlı adapte olamaması, teknolojik gelişmeleri genç kuşak kadar yakından takip edememesi ve öğrenme kabiliyetlerindeki gerileme gibi birtakım sebeplerden dolayı, bu uyum süreci daha zahmetli ve daha yavaş olmaktadır. Bu bağlamda kuşaklar arasındaki farklılıkların nedenlerini ve sonuçlarını analiz edebilmek, kuşakların kendi

aralarında ve birbirleriyle olan iletişimlerdeki tutum ve davranışlarını anlayabilmek önemlidir. Kuşakların iletişim teknolojilerini kullanma pratikleri de bu tutum ve davranışları açıklayabilmek için ayrıca önem arz etmektedir.

Yaşlı Kuşakta Teknoloji Kullanımı

Yaşlı bireyler kendilerini teknolojik ürünleri verimli kullanamayan bir grup olarak görmekte ve teknolojiyi gençlerle bağdaştırmaktadırlar. Yapılan araştırmalar teknolojik gelişmelerin yaşlıların refahlarını ve bağımsızlıklarını artırdığını ortaya koysa da genç kuşak ile karşılaştırıldıklarında yaşlıların; hizmet ya da ürün içeren yenilikleri benimsemede, en son sırada gelen grup olduklarını göstermektedir. Literatürde teknolojik yeniliklerin kabul edilmesinde yaşın etkili olduğunu, yaş ilerledikçe teknolojiye yönelik olumsuz görüşlerin arttığını ve teknoloji kullanımının azaldığını saptayan araştırmalar bulunmaktadır. Bu kabullenmeyişi; yaş faktörünün yanı sıra cinsiyet, eğitim, gelir düzeyi, yaşanılan yer, tecrübeler ve ürüne yönelik ihtiyaçlar gibi faktörler de etkilemektedir. Teknolojik yeniliklere uyum sağlama; bireysel bir karar olduğu kadar, bilişsel ve davranışsal aşamaları da içermektedir. Rogers bu aşamaları beş basamaklı bir modelle açıklamaktadır (Rogers, 1983'den aktaran Özkan ve Purutçuoğlu, 2010, ss. 38-39):

- Bilgilenme: Kişi yeniliklerin farkına varır ve bu yeniliklerin fonksiyonlarını anlamaya çalışır.
- İkna etme: Kişi elde ettiği enformasyona yönelik pozitif ya da negatif bir tutum geliştirir.
- Karar alma: Kişi yeni olana uyum sağlama ya da reddetme kararını etkileyen (deneme gibi) faaliyetlerle ilgilenir.
- Uygulama: Kişi yenilikleri değerlendirir.
- Doğrulama: Kişi söz konusu yeniliği desteklemeye çalışır.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmenin hızı teknolojinin kullanım alanlarını da büyük oranda arttırmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar, teknolojinin yaşlı bireylerin güvenliğini arttırdığını, özerkliğini koruduğunu ve sosyal ağlar sağlayarak iletişimi arttırmada yardımcı olduğunu göstermektedir. Özellikle iletişim alanında mobil telefonlar, bilgisayarlar ve internet gibi teknolojiler, yaşlıların ailesiyle ve yakınlarıyla uzaktan iletişimlerini sağlamakta ve böylece kişinin yakınlarıyla olan sosyal iletişim ihtiyacını karşılamaktadır (Chen & Chan, 2014, s.126'dan aktaran Kalıncara vd., 2016, s. 5). Kalıncara ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaya göre; yaşlıların birçok konuda teknolojiye karşı olumlu bir tutum içinde oldukları gözlenmiştir. Yaşlı kişiler; teknolojinin zorlukları karşısında kendilerine yardımcı olabilecek birileri olduğu zaman, yani işin nasıl yapılacağı kendilerine bilen biri tarafından gösterildiği zaman, üstesinden gelebileceklerini

belirtmişlerdir. Ayrıca bu tip geronteknolojik araçların kullanımına açık olduklarını ve hayatlarını kolaylaştırdıklarını da ifade etmişlerdir. Bu ifadeler yaşlıların teknolojiye karşı önyargılı olmadıkları, olumlu yaklaştıkları, fakat kullanabilmeleri için gerekli eğitimin verilmesi gerektiği gibi sonuçlar ortaya koymaktadır (Kalınkara vd., 2016, ss. 13-14).

Günümüzde yaşlı kişilerin, yeni iletişim teknolojileriyle olan ilişkileri giderek artmaktadır. Araştırmaların da gösterdiği gibi, bilgisayar edinme ve internete erişme oranları yükselmektedir. Örneğin; “SeniorNet” adındaki yapılanma, 210 öğrenme merkezi olan ve 40 bin civarında üyesi bulunan, yetişkinlere ve yaşlılara bilgisayar okuryazarlığı kazandırmaya çalışan gönüllü bir kuruluştur. Bu kuruluş, kişilere internete erişimle ilgili bir eğitim vermesinin yanı sıra, internet aracılığıyla çeşitli konular üzerinde grup tartışmalarının nasıl gerçekleştirileceğini de öğretmektedir. Böylece kişilere toplumsal destek sağlamak ve aynı zamanda sağlık sorunlarıyla ilgili önemli bilgileri bulabilecekleri ya da paylaşabilecekleri bir imkân da sunmaktadır. Mary S. Furlong’un 1989 yılında SeniorNet katılımcılarıyla gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcılar bilgi paylaşmanın yanı sıra, interneti diğer akranlarıyla duygusal ve toplumsal bir bağ oluşturma amacıyla da kullanmaktadırlar. Araştırmanın diğer sonuçlarına göre ise, 50 yaş ve üzerindeki 1001 kullanıcının interneti aileleri ve arkadaşlarıyla çeşitli konularda bilgi alışverişi için kullandıkları ortaya çıkmıştır. SeniorNet kullanıcıları interneti kendilerine ‘vekil aile’ olarak gördüklerini, birtakım olayları ailelerine ya da yakınlarına göre bu oluşum üzerinden daha rahat bir şekilde tartışabildiklerini belirtmektedirler (Pecchioni vd., 2005, s. 234). Özellikle boş zaman etkinlikleri kazandırması bakımından yaşlılarda bilgisayar ve internet kullanımı daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü yaşlı birey için en zor şey zamanın verimli kullanılmasıdır. Yaşlanan bireylerin genellikle sahip olduğu en bol şey ise zamandır. Kişinin azalan sosyal çevresi, emeklilik, aile fertlerinin kaybı ya da uzakta oluşu gibi nedenlerle birey yalnızlaşmakta ve günü doldurmaya yönelik bir yaşam biçimine yönelmektedir. Bu bağlamda bilgisayar ve internet kullanımının yaşlı bireyin hayatına girmesinin, kişinin ilgi alanlarına yönelik aktiviteler gerçekleştirebilmesi için zengin bir destek sağlayacağı düşünülmektedir (Becerikli, 2013, s. 24).

Bir diğer önemli konu ise teknolojik gelişmelerin yaşlı bireyler tarafından kabulüdür. Çünkü amaca yönelik geliştirilen tüm ürün veya hizmetler, eğer yaşlı birey tarafından benimsenmiyorsa, etkili kullanılmıyorsa ya da tercih edilmiyorsa, ürün veya hizmetin amacına ulaştığını söylemek mümkün değildir. Harnöken ve Munnukka; yaşlı bireylerin genel olarak teknolojik yenilikleri kabul etmesinde etkili olan beş faktörden söz etmektedirler (Özkan ve Purutçuoğlu, 2010, ss. 40-41). Bunlar:

1. Ürün kullanımı: Yeni ürünlerin kullanımı kişinin fizyolojik becerisiyle uyuşmadığında, yenilikler yaşlı bireyler tarafından kabul edilmeyebilir.
2. Ürüne değer verilmemesi: Yaşlı bireylerin yeniliği kabul edebilmeleri için ürünün kendilerine somut bir yararı olmalıdır. Bireylerin ihtiyaçları birbirinden farklı olduğunda, ürüne verilen değer de değişmektedir. Mesela, zaman tasarrufu sağlayan bir yeniliğin zaman tasarrufuna ihtiyaç duymayan bir yaşlı tarafından gerek görülmemesi gibi.
3. Öz imaj: Yaşlılığa yönelik ürünler sunan pazar, bireysel imajlara göre farklı bölümlere ayrılmıştır. Mesela, zekâ yaş biyolojik yaşından daha genç olan yaşlı kişilerin bireysel imajları da daha genç ve sağlıklıdır. Böyle kişiler, yeni ürünleri denemeye daha istekli davranırlar. Fakat yaşlı kişiler hayat kalitelerini artıracak yeni ürünleri kullanmayı da reddederler. Çünkü onlara göre, bu tür ürünler daha ileri yaşta kişiler için uygun olmaktadır.
4. Kültürel değerler: Yaşlı kişiler hayatları boyunca sahip oldukları değerler doğrultusunda davranış gösterirler. Bu nedenle yeni ürünleri değerlendirirken daha eleştirel yaklaşırırlar. Ayrıca yaşlı bireylerin marka sadakati yüksektir ve yeni bir ürüne geçmeleri de kolay olmamaktadır.
5. Farklı risk türleri: Yeni bir ürünün değerlendirilmesini etkileyen üç tür risk vardır. Bunlar; fiziksel, ekonomik ve işlevsel risklerdir. Fiziksel risk; hayatına zarar verebilecek ilaçlar ya da benzer sağlık ürünlerine ilişkin kaygıyı kastetmektedir. Ekonomik risk; ürünün maliyeti yüksek olduğunda, bir kaygıya dönüşebilir. İşlevsel risk ise; yaşlı kişinin ürünün söylendiği şekilde çalışmayacağı endişesini taşıdığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, yaşlı kişilerin teknolojik yeniliklerin kullanımıyla ilgili dört adet etik sorunun varlığı da tartışılmaktadır. İlki; teknolojik yenilik ya da müdahalenin yaşlı kişi için gerekli olup olmadığıdır. İkincisi; yaşlı bireylerin yeniliklere erişmede yaşadığı zorluklara ve erişildiği takdirde bu yeniliklerin nasıl kullanılacağına ilişkin eğitimlerin nasıl karşılanacağıdır. Üçüncüsü; teknolojik ürün veya hizmetlerin yaşlı bireylerin hayatlarını tehdit etmesine ilişkin durumdur. Dördüncüsü ise; teknolojik ürünlere/hizmetlere ilişkin bilgilendirmelerin nasıl yapılması gerektiği

konusudur. Bu temel etik sorunlarla mücadele edebilmek için, teknolojinin sosyal hizmet uygulamalarına dâhil edilmesi gerekmektedir (Özkan ve Purutçuoğlu, 2010, ss. 43-44).

Yaşlı bireyin iletişim doyumuna yönelik geliştirilen tüm teknolojik yenilikler, ilişki kesme kuramının aksine, daha çok aktivite kuramına paralel bir anlayışla bağdaşmaktadır. Bu yenilikler aktivite kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, kişinin sosyal hayatta aktif rol alabilmesi ve yaşam doyumlarının karşılanabilmesi için, teknolojinin sunduğu imkânlar yadsınamayacak kadar büyüktür. Kuramın da savunduğu gibi, yaşlı bireylerin sosyal hayattan kendilerini soyutlaması, toplumun bu grubu desteklememesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin; toplumda yaşlı bireylerin teknoloji kullanımına dair önyargılar varsa, torunları tarafından alay konusu edilmesi, akranları tarafından “bu yaştan sonra” söylemlerine maruz kalması gibi gündelik durumlar, kişinin sıklıkla geri çekilmesine sebep olmaktadır. Aktivite kuramında bahsedildiği gibi, bireyleri birbirinden ayıran temel unsur, yaşlarının aksine etkinlikleri ve üretkenlikleridir. Bu nedenle pasiflik, eğer gerçekleşecekse toplumsal dayatmalardan değil, bireyin tercihi bu yönde olduğu için gerçekleşmelidir (Kaygusuz, 2008, ss. 233-235).

Konuyla ilgili bir diğer önemli nokta yaş ayrımcılığı (ageism) kavramıdır. Equal Employment Opportunity Commission (EEOC) tarafından 2002 yılında yaklaşık 20.000 yaş ayrımcılığı davası arşivlenmiştir. Özellikle kurum içi iletişimde ‘yaş ayrımcılığı’ sıkça dile getirilen dava konularından biri haline gelmiştir. Bu konular; kurumlarda var olan yaş ayrımcılığına dayalı konuşmalar, şakalar (“Yaşlı insanlar teknolojik gelişmelerle baş edemezler” gibi), inanç ve tutumlar ve yaşa dayalı olarak ayrımcılık yapılan eğitim, işe alma ya da işten çıkarma gibi hususları barındırmaktadır. Hâlbuki ABD’de PEW adındaki araştırma firması tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; sosyal medyanın etkileşimli bir iletişim ortamı haline gelmesi, yaşlı kuşak tarafından kullanımını gitgide artırmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre (Yaşlılar sosyal medyayı devralıyor, 2013); internet erişimi olan yaşlı nüfusun %66’sı Facebook ve Twitter mecralarını etkin bir şekilde kullanmaktadır. Yaşları 50-64 arasında değişen nüfusun %32’si günlük rutinlerine sosyal medyayı dâhil etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, yaşlı kuşak daha çok; internet bankacılığı ve e-devlet hizmetlerini kullanmak, haberleri çevrimiçi izlemek için interneti kullanmaktadır. İleri yaş grubundaki insanların sosyal medyayı kullanmalarının ilk amacı, sosyal çevreleriyle iletişim kurmak olsa da belli bir grup yaşlı insan da internet üzerinden alışveriş yapmaktadır. Özellikle yalnızlık duygusunu hisseden ileri yaştaki bireyler, akranlarıyla iletişim kurabilmek ve sosyalleşebilmek için sosyal medya araçlarını kullanmaktadırlar. Facebook ve Twitter gibi sosyal mecralara dâhil olarak bu yalnızlığı azaltmaya çalışmaktadırlar. Bu kişiler yalnızlığın yanı sıra bu mecraları; eskiden çalıştıkları, birlikte zaman

geçirdikleri, paylaşımında buldukları ve gençlik dönemlerini ve okul yıllarını birlikte geçirdikleri kişilerle ilişkilerini devam ettirerek sosyal ilişkilerini güçlü tutmak için kullanılmaktadırlar. Tüm bunlara ek olarak, karşılaştıkları sağlık sorunları hakkında bilgi alışverişi yapmak amacıyla internet üzerinden araştırmalar yapmak da kullanım amaçlarından biri olmaktadır (Becerikli, 2013, ss. 20-22).

Kuşaklararası İletişimde Yaşanan Çatışmalar

Literatürde kuşaklararası iletişim; farklı kuşak kategorilerindeki bireylerin, bireylerarası iletişim dinamiklerini inceleyen, kuşaklar arası farklılıklardan ortaya çıkan iletişim problemleri üzerine gerçekleştirilen çalışmaları kapsamaktadır. Kuşak farkı; kurumlarda, aile içinde ve sosyal ilişkilerdeki kişilerarası iletişimde etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kuşak farkının nedenlerini ve sonuçlarını analiz etmek, kuşaklararası iletişim pratiklerindeki tutum ve davranışları anlamak önem taşımaktadır (Becerikli, 2013, s. 20).

İleri yaştaki kuşağın nüfustaki payının giderek artması, bu nüfusun yaşamın farklı alanlarında karşılaştıkları sorunların çoğalması gibi durumlar kuşaklararası iletişim çatışmalarını pekiştirebilmektedir. Dolayısıyla yetersiz de olsa literatürde bu alana ilişkin birtakım teoriler mevcuttur. Bu teorilerden biri “İletişim Uyum Teorisi”dir. Kuşaklararası iletişim alanındaki araştırmalar sonucu ortaya çıkan bu teori, yaşa dayalı olarak oluşturulan grupların yani kuşakların, iletişim dinamiklerinin araştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. İletişim uyum teorisine göre, her yaş grubu kendi akranlarıyla iletişim kurmaya daha eğilimlidir. Genç yetişkinler, akranları dışındaki yaş gruplarıyla kurdukları iletişimden, akranlarıyla kurdukları iletişime kıyasla daha az tatmin olmaktadır. 65 yaş ve üzeri bireyler ise, genç yetişkinlere göre daha uyumsuz olarak görülmektedirler. Bu kişilerin daha saygın bir konumları olmasına rağmen, iletişim esnasında ‘daha uyumsuz’ olarak nitelendirildikleri görülmektedir (McCann ve Gills, 2007, ss. 2-8).

Bireyler yaş aldıkça özellikle hayatlarının bu döneminde çevresindekilerle iletişimde olmaya daha çok ihtiyaç duymaktadırlar. Sağlık sorunlarıyla birlikte birtakım yetilerin azalması, kişilerin iletişim engelleriyle karşılaşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca kişilerin ileri yaştaki kişiler ile ilgili algıları, kalıp yargıları ve tutumları da iletişim için engeller oluşturmaktadır. İleri yaştaki bireylerle kurulan iletişimdeki engelleri açıklayan teorilerden biri de “İletişim Açmazı Modeli”dir. İletişim Açmazı Modeli, ileri yaştaki bir birey ile iletişim kurarken diğer bireylerin sahip oldukları kalıp yargı ve davranışların iletişim için negatif etkiler yarattığını ileri sürmektedir. Yaşlı bir birey ile iletişim kuracak olan birey, karşısındaki kişinin adını bile öğrenmeden önce dış görünüşe bakarak yaşı ile ilgili belli ipuçları elde ederek zihninde bir tanımlama yapmaktadır. Bu tanımlama sonrasında yaşlı

kişilere yönelik kalıp düşünceler ortaya çıkmakta ve kişi birtakım beklentiler geliştirmektedir. Tüm bu beklenti ve düşünceler, kişinin iletişim sürecinde seçeceği kelimeleri ve ses tonunu etkilemekte, kontrollü ebeveyn konuşması, bebek konuşması, daha az dinleme, sahte saygı, yaşlı önyargısı ile değerlendirme gibi birtakım olumsuz iletişim tarzlarına yönelmeye neden olabilmektedir. Özetle; iletişim biçimiyle ilgili seçimlerin var olan kalıp yargılar etkisinde yapılması kişilerarası sağlıklı iletişim fırsatlarının kaçırılmasına neden olmaktadır. Tüm bu nedenlerle yaşlı birey ile kurulan sosyal etkileşim azalmakta ve iletişim yüzeysel olarak gerçekleşmektedir. Bu durum zamanla yaşlı bireyin kendine olan özgüvenini azaltarak iletişim kurmaya karşı isteksiz davranmasına yol açabilmektedir (Ryan vd., 1995'den aktaran Eğinli, 2016, s. 34).

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada eylem araştırmalarında sıklıkla kullanılan ve nitel bir veri toplama tekniği olan odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilerek, gönüllü katıldıklarına dair gönüllü katılım formu imzalatılmıştır. 19 Aralık 2017 tarihinde Ege Üniversitesi Hastanesi Ömer Yiğitbaşı Kitaplığı'nda gerçekleştirilen çalışma ortalama 120 dakika sürmüştür. Görüşme esnasında katılımcıların onayı doğrultusunda fotoğraf çekilmiş ve ses kaydı alınmıştır.

Çalışma grubu; lise 9. sınıf öğrencilerinden rastgele örnekleme yöntemiyle seçilmiş 10 öğrenci ile 60+ Tazelenme Üniversitesi'nin Ege Kampüsü'nde eğitimlerine devam eden 60 yaş ve üzeri öğrencilerinden yine rastgele örnekleme yoluyla seçilmiş 10 öğrenciden oluşmaktadır. 20 kişilik çalışma grubundaki cinsiyet dağılımında; ileri yaş grubu katılımcıların 4'ü erkek 6'sı kadinken, gençlerin 7'si kadın 3'ü ise erkektir.

Bu çalışmanın temalarını; katılımcıların bu çalışmada yer almalarının nedenleri, iletişim teknolojilerine genel bakış, iletişim teknolojilerini kullanım sıklığı ve amaçları, iletişim teknolojilerinin olumlu ve olumsuz tarafları ve bu teknolojilerin insan mahremiyeti üzerindeki etkilerine yönelik katılımcı görüşleri oluşturmaktadır. Çalışmadan elde edilen verileri analiz etmede "Betimsel Analiz" yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle veri analizi için tematik bir çerçeve oluşturulmuş, oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenmiş ardından bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Çalışmada yüz yüze görüşmeler, verilerin doğal ortamda toplanması, veri toplama imkânları ve analiz kısmında katılımcılardan doğrudan alıntılara yer verilmesi araştırmanın geçerliği için önemli görülmektedir.

Çalışmada dış güvenilirliği sağlamak adına, araştırmacının konumu açık hale getirilmiş, araştırmada veri kaynağı olan çalışma grubu, görüşme esnasında oluşan sosyal ortamlar ve süreçler, elde edilen verilerin analizinde

kullanılan kavramsal çerçeve ve varsayımlar açıkça tanımlanmıştır. Araştırmanın iç güvenirliliği ise, elde edilen verilerin betimsel olarak sunulması, önceden oluşturulmuş ve ayrıntılı olarak tanımlanmış bir kavramsal çerçeveye bağlı kalarak veri analizi yapılmasıyla sağlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Yaşları 15-80 arasında değişen 20 kişilik çalışma grubundaki cinsiyet dağılımında; ileri yaştaki katılımcıların 6'sı kadın 4'ü erkek, gençlerin 7'si kadın 3'ü ise erkektir. Genç katılımcıların hepsinin yaşı 15 olup, ileri yaştaki katılımcıların yaşları 61 ile 80 arasında değişiklik göstermektedir. Çalışmada katılımcılarla dört ana soru çerçevesinde görüşülmüştür. Bunlar; bu çalışmadan beklentileri, iletişim teknolojilerinin kendileri için ne ifade ettiği, bu teknolojileri ne sıklıkla ve hangi amaçla kullandıkları, teknolojinin olumlu veya olumsuz olarak gördükleri yönlerinin olup olmadığıdır. Yanıtlar her soru için ayrı değerlendirilmiş olup, tüm katılımcıların fikirleri alınmaya özellikle dikkat edilmiştir. Tazelenme Üniversitesi öğrencileri "TÜ", lise öğrencileri ise "L" şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların cinsiyetleri "K" ve "E" olarak belirtilmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler aşağıdaki gibidir:

Tablo 1- Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Kod	Yaş	Cinsiyet
L1	15	erkek
L2	15	erkek
L3	15	erkek
L4	15	kadın
L5	15	kadın
L6	15	kadın
L7	15	kadın
L8	15	kadın
L9	15	kadın
L10	15	kadın
TÜ1	64	erkek
TÜ2	63	erkek
TÜ3	61	erkek
TÜ4	68	kadın
TÜ5	71	kadın
TÜ6	62	kadın
TÜ7	62	kadın
TÜ8	80	erkek
TÜ9	65	kadın
TÜ10	70	kadın

Çalışmaya Katılmanın Nedenlerine İlişkin Görüşler

Bu soruya genç katılımcılar tarafından verilen yanıtların çoğu; eski kuşağın teknolojinin olmadığı bir dünyada nasıl yaşadıklarına dair merakları olmuştur. İleri yaştaki katılımcıların bu soruya cevapları ise, genel itibariyle gençlerin taze bilgilerinden faydalanma ve onlardan bir şeyler öğrenmek olmuştur. Katılımcıların arasında kendi tecrübelerini aktarmak için katıldığını belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Katılımcılardan gelen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Eski ve yeni teknolojiyi karşılaştırmak için katıldım. (L, K, 15)

Eskiden teknoloji yokken nasıl yaşadığınızı aynı durumlara karşı nasıl tepkiler verdiğinizi merak ettiğim için katıldım. (L, K, 15)

Biz teknoloji içinde büyüyen bir nesiliz. Eski nesil teknolojisiz nasıl yaşıyordu merak ediyorum. (L, K, 15)

Gençlerden teknolojiyle ilgili daha çok şey öğrenmek istedim. Emekli öğretmenim ama şimdi çocuklar benim öğretmenim. (TÜ, K, 68)

Biz teknolojiyi ucundan yakalamış bir kuşağız. Bu nedenle gençlerden öğrenecek çok şeyimiz var. (TÜ, K, 62)

Evde iki gençle yaşıyorum, onlara sürekli teknolojiyle ilgili soru soruyorum. Acaba bu nasıl bir duygu merak ediyorum. Çünkü ilk seferde öğrenemediğim için sık sık çatışma yaşıyoruz. Acaba nasıl yaklaşmak gerekir sizlerden fikir almaya geldim. (TÜ, K, 65)

İletişim Teknolojilerinin Katılımcılar İçin Ne İfade Ettiğine İlişkin Görüşler

Katılımcılara iletişim teknolojileri dendiğine akıllarına nelerin geldiği sorulduğunda, ileri yaştaki katılımcıların verdikleri ve benzerlik gösteren cevaplar ‘iletişimi ve bilgi alışverişini sağlayan her türlü teknoloji’ şeklinde olmuştur. Genç katılımcıların ise çoğunlukla ‘uzaktakini yakın eden’ ifadelerini benzer bir şekilde kullanmaları dikkat çekmiştir. İleri yaş grubu tarafından iletişim teknolojilerinin bilgiyi üretme, saklama ve yayma özelliklerine vurgu yapılırken, genç kuşak için zaman ve mekân algısını ortadan kaldırma özelliği ön planda olmuştur. Katılımcılardan gelen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

İletişim kurmak için kullanılan teknolojilerdir. Bunlar değişik kuşaklarda değişik şekillerde yaşıyor. (TÜ, K, 71)

Eskiden iletişim aracı bizdik. Annem komşuya gönderir, bir maniniz yoksa akşam size geleceğiz dedirtirdi. Yani bilgiyi de mesajı da ben taşırdım. (TÜ, E, 63)

Bir gün teknoloji yok olursa uzaktaki sevdiklerimizle görüşemeyeceğiz, yakınımızdaki insanlarla görüşmemiz gerekecek. (L, K, 15)

Katılımcıların İletişim Teknolojilerini Ne Sıklıkla ve Hangi Amaçlarla Kullandıklarına İlişkin Görüşler

Katılımcılara iletişim teknolojilerini ne sıklıkla ve hangi amaçlarla kullandıkları sorulduğunda; katılımcıların telefon odaklı cevaplar vermesi, iki kuşakta da ortak görülen ve dikkat çeken bir durum olmuştur. İleri yaş

grubu genel olarak telefonu iletişim ve bilgi paylaşımı dışında; müzik dinlemek, dizi izlemek, gazete ve dergi okumak, oyun oynamak, egzersiz uygulamaları, konum atmak, hastane randevuları ve banka işlemleri gibi amaçlarla kullanmaktadır. Genç katılımcılar ise; genellikle araştırma, eğlence ve arkadaşlarla haberleşme amaçlı kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan gelen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Sabah ilk kalktığımda hemen Whatsapp uygulamasına bakıyorum. Gruplarımız var, dünyanın farklı yerlerinde arkadaşlarım var. Onlara günaydın demek için kullanıyorum. Yani güne güzel başlamak için. Bir de merak ettiğim her şeyi Google'a soruyorum. (TÜ, E, 80)

Ben dergilik uygulaması ile tüm dergi ve gazeteleri ücretsiz okuyorum. Basılı tüm gazete ve dergileri almaya param yetmez. (TÜ, K, 70)

Misafirim gelirken konum atıyorum. Hastaneden randevu alırken kullanıyorum. Hayatımı kolaylaştırıyor. (TÜ, K, 62)

Aktif bir bisiklet sürücüsüyüm, bununla ilgili bir uygulama kullanıyorum. Araştırmalarda teknolojiyi pek tercih etmiyorum çünkü neyin doğru neyin yanlış olduğu pek belli değil. (L, K, 15)

Telefonumda müzik dinliyorum konuşuyorum dizi izliyorum mesaj gönderiyorum, neredeyse kullanmadığımız alan yok. (L, E, 15)

İletişim Teknolojilerinin Olumlu ve Olumsuz Taraflarına İlişkin Görüşler

Katılımcılara iletişim teknolojilerini olumlu veya olumsuz olduğunu düşündükleri yönleri sorulduğunda; üzerinde uzlaşılan olumsuz taraf her iki grup için de sağlık problemlerine yol açmasıyken, olumlu tarafı ise hayatı kolaylaştırdığı yönündedir. Her iki grupta da olumlu ve olumsuz taraflara yönelik verilen cevaplar çeşitlilik göstermiş ve ortaya farklı bakış açıları çıkmıştır. Katılımcılardan gelen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Sağlık problemlerine ve göz hastalıklarına neden oluyor. Mesela benim yeğenim obez çünkü annesi önüne yemek yerken tableti koyuyor. (TÜ, E, 61)

Bence görgü kurallarını bozuyor. Herkes sesli konuşuyor telefonda ve gizlilik kalmıyor. Herkes her şeyi duymak zorunda kalıyor ve bu beni rahatsız ediyor. (TÜ, K, 71)

Randevu ve banka hizmetleri, kolay ve ucuz olması, eğlence aracı olması. Boş vakitleri değerlendirebiliriz oyun veya filmle. Kişisel gelişim için de iyidir. Hobilerimizi pekiştirebiliriz. (TÜ, E, 80)

Radyasyon yaydığı için bizi sınırlı ve stresli yapar. Kavgacı oluruz. Bu sefer insanlarla diyaloglarımız azalır. Ayrıca bizi işlerden alıkoyar, ilgimizi dağıtır. (L, K, 15)

Telefonda arkadaşımızla iletişim kurarken ailemizle iletişimimiz azalıyor. Ben arkadaşlarımla konuşurken annem yanıma geldiğinde '1 dakika arkadaşım ile konuşuyorum' diyorum. (L, K, 15)

Katılımcıların İletişim Teknolojilerinin Mahremiyete Olan Etkisine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara iletişim teknolojilerinin insan mahremiyeti üzerine bir etkisi olup olmadığı sorulduğunda; her iki grup da özellikle bilişim suçları üzerinde durmuştur. Özellikle genç katılımcılar bununla ilgili hukuki boşluğun doldurulması ve insanların da bu konuda bilinçlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan gelen bazı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Eskiden insanları devlet fişlerdi. Şimdi biz kendimizi fişliyoruz. Buraya giderim, eşim budur, kızım budur diyor. Mahremiyet sızılanmış durumda. (TÜ, E, 80)

Bilişim kanunu artık bazı delilleri sayıyor. Çocuğunun bakıcısını takip etmek gibi. Gözlemleniyoruz. Posta görüşmelerimiz okunuyor. Bazı gizli görüşmeler daha bitmeden basına sızabiliyor. (TÜ, E, 63)

Eskiden BBG (Biri Bizi Gözetliyor) vardı; şimdi internet onun gibi oldu. (TÜ, K, 68)

Hackerlara karşı önlem alınmalı. Yazılım dilini bilen insanlar telefonunuza kolaylıkla girerler. Tüm bilgilerinizi alırlar. (L, E, 15)

Annem yaptığı yemeklerin fotoğrafını paylaşıyor, bence bu mahremiyetle ilgili... (L, E, 15)

Bence zaten artık insanlar gizlemeye gerek duymuyor. (L, K, 15)

SONUÇ

Bu çalışmada genç ve ileri yaş grubundaki katılımcıların karşıt görüşleri olmakla birlikte uzlaştıkları konuların daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinin olumlu ve olumsuz taraflarına ilişkin görüşler oldukça benzerlik göstermektedir. Her iki kuşaktan katılımcılar da teknolojinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkisinden ve manevi değerleri yozlaştırdığından bahsetmiştir. Farklı kuşakların görüşleri arasındaki bu benzerliğin deneyimlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Söz konusu insan sağlığı olduğunda, deneyimlenen birtakım olumsuz durumların farklı yaş grupları tarafından verilen yanıtlardaki benzerliğin sebebi olabileceğine inanılmaktadır. Çalışmada dikkat çeken bir diğer nokta, genç katılımcıların da teknolojinin manevi değerleri yozlaştırdığı üzerinde durması olmuştur. Genç katılımcıların konuyla ilgili yorumları, görüşmeler esnasında ileri yaştaki katılımcıları da yer yer şaşırtmıştır. Bu şaşkınlığın yaşlı kuşağın genç bireylere karşı sahip olduğu kalıplaşmış yargılarından veya edindikleri birtakım tecrübelerden de kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Teknolojinin mahremiyetle olan ilişkisine dair ifadelerde de birtakım benzerlikler bulunmaktadır. İki kuşağın iletişim teknolojilerini kullanım amaçları ise farklılık göstermektedir. Genç katılımcılar bu teknolojileri neredeyse hayatlarının her alanında kullandıklarını belirtirken, ileri yaştaki katılımcılar daha çok gündelik hayatı kolaylaştırmaya yönelik uygulamalar için bu teknolojileri kullandıklarını belirtmektedirler. Bu farklılık dijital yerliler olarak da bilinen genç kuşağın teknoloji ile büyümesinden, dijital göçmenler olarak bilinen eski kuşağın ise teknolojiye sonradan adapte olmalarından kaynaklanabilir. Diğer bir fark, katılımcıların bu çalışmada yer alma nedenlerinde karşımıza çıkmaktadır. İleri yaştaki katılımcılar çalışmaya genç katılımcılarla iletişim teknolojileri hakkında bilgi alışverişi yapmak ve daha çok gençlerden iletişim teknolojileriyle ilgili yeni bilgiler edinmek için katıldıklarını belirtirken, genç katılımcılar daha çok “merak” duygusuyla katıldıklarını belirtmişlerdir. Genç katılımcılar özellikle eski kuşağın teknolojinin bu kadar hâkim olmadığı bir dünyada eskiden nasıl yaşadıkları konusundaki meraklarını sıklıkla dile getirmişlerdir. Çalışmanın tüm bulgularına ek olarak; yaşlı kişilere ilişkin kalıplaşmış yargıların aksine çalışmada yer alan katılımcılar yeniliklere ve öğrenmeye açık, iletişim teknolojilerini aktif ve verimli kullanan kişilerdir. Dyke’a (2007, s.22) göre; bireyler arası iletişimde genç kuşak ile yaşlı kuşak arasındaki en önemli iletişim engeli yeni iletişim teknolojileridir. Oysa bu çalışmadaki katılımcıların profili bu görüşle tamamen çelişmektedir. Williams ve Harwood’a (2008, s.129) göre ise; yaşlı kuşağın insanları torunlarıyla veya

diğer genç kuşak üyeleriyle iletişim kurarken, yüz yüze iletişimin yanı sıra çoğunlukla telefonla iletişimi tercih etmektedirler. Bu gruptaki ifadeler de bu görüşü destekler nitelikte olmuştur.

Martin ve Tulgan (2002, s. 74); yaşlı ve genç kuşağın etkili bir iletişim kurması için, birlikte özellikle resmî olmayan faaliyetlerde bulunmalarının önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle benzer tartışma platformları oluşturmak ve diyalog geliştirmeye teşvik etmek iki kuşağın ilişkilerini pekiştirecektir. Üstelik kuşak farkının nedenlerini ve sonuçlarını analiz etmek, kuşakların kendi aralarında ve birbirleriyle iletişim pratiklerindeki tutum ve davranışlarını anlamak için önem taşımaktadır. Kuşakların iletişim teknolojilerini kullanma bağlamı ve biçimleri de onların tutum ve davranışlarını açıklamak açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışma sonrasında katılımcılardan alınan geri bildirimler de göz önüne alındığında; benzer çalışmalara olan ihtiyaçtan söz edilebilmektedir. Katılımcıların farklı konularda da tekrar bir araya gelmek ve tartışma platformları oluşturmak istediklerini belirtmeleri, söz konusu ihtiyacı güçlendirir niteliktedir. Oysa kuşaklar arası iletişim; literatürde sıklıkla aile içi iletişim ve psikoloji boyutuyla çalışılmaktadır. Ancak özellikle toplumdaki farklı kuşakların bireyler arası iletişim boyutunu da barındırdığından, konunun iletişim alanındaki akademisyenler tarafından araştırılması önemli görülmektedir. Bu çalışmanın nitel araştırma teknikleriyle ve daha büyük örneklemeler üzerinden gerçekleştirilmesi, henüz bilinmeyen bir alan olan yaşlı kuşak ve yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişkinin kavranılması açısından önemli içgörüler sunabilir.

KAYNAKÇA

- Becerikli, S. Y. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı: İleri yaş grubu üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (e-dergi), 1(44). ss. 19-31. <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuifd/article/view/1019021815>, (22.03.2018).
- Dyke, V. M. Haynes, C. ve Ferguson, M. (2007). Bridging the Divide: A Public Relations Perspective on Intergenerational Communication. *Public Relations Quarterly*, 52(4). ss. 19-23.
- Eğinli, A. T. (2016). Yaşlı kişiler ile etkili iletişim. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı): ss. 31-37.
- Kalınkara, V., Başbüyük, G. Ö. ve Ay, F. (2016). Yaşlıların geronteknolojik ürünleri kabule yönelik tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (e-dergi), 9(2). ss. 1-19. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/270339>, (01.06.2018).
- Kaygusuz, C. (2008). Yaşlılık Kuramları. K. Ersanlı ve M. Kalkan (Ed.) *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık*: içinde 215-249. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Martin, C. A. ve Tulgan, B. (2002). *Managing the Generation Mix: From Collision to Collaboration*. Massachusetts: HRD Press.
- McCann, R. M. ve Giles, H. (2007). Age-Differentiated Communication in Organizations: Perspectives from Thailand and the United States. *Communication Research Reports*, 24(1). ss. 1-12.
- Özkan, Y. ve Puruçuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta teknolojik yeniliklerin kabulünü etkileyen sosyalizasyon süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*, (e-dergi), 6(23):37-44. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000108022> (05.03.2018).
- Pecchioni, L. L, Wright, K. B. ve Nussbaum, J. F. (2005). *Life Span Communication*. New Jersey: Mahwah.
- Samur, Ü. G. (2017). *Kuşaklararası Çatışmaya Duygusal ve Zihinsel Çözümler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2017). *İstatistiklerle Yaşlılar*. www.tuik.gov.tr adresinden edinilmiştir. (Erişim Tarihi: 01.07.2018)
- Williams, A. ve Harwood, J. (2008). Intergenerational Communication: Intergroup, Accomodation, and Family Perspectives, Nussbaum, J. F. (Ed.) *Handbook of Communication and Aging Research*: içinde 115-137. London: LEA.